Cum să îi citim pe Sfinții Părinți

- îndrumar -

Cuprins

Sfinţii Părinţi: Călăuza sigură spre adevăratul creştinism

Sursa: https://saraca.orthodoxphotos.com/biblioteca/seraphim_rose_sfintii_parinti.htm

Aduceţi-vă aminte de mai-marii voştri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviţi cu luare aminte cum şi-au încheiat viaţa şi urmaţi-le credinta. Iisus Hristos, ieri şi azi şi în veci, este acelaşi. Nu vă lăsaţi furaţi de învăţăturile străine cele de multe feluri. (Evrei 13:7-9)

NU A EXISTAT NICIODATA un asemenea veac al falşilor învăţători precum acest jalnic secol al 20-lea, atât de bogat în jucărioare lumeşti şi atât de sărac în cele ale minţii şi ale sufletului. Orice părere imaginabilă, chiar şi cea mai absurdă, chiar şi dintre cele respinse până mai deunăzi de toţi oamenii civilizaţi – acum îşi găseşte susţinerea şi propriul ei „învăţător". Câţiva dintre aceşti învăţători dovedesc sau făgăduiesc „puteri spirituale" şi false minuni, precum o fac unii ocultişti şi „harismatici"; dar majoritatea acestor învăţători contemporani nu ofera nimic mai mult decât un amestec slab de idei nedigerate pe care le-au primit „din văzduh", ca din partea unor „înţelepti" (sau „înţelepte") ce se auto-intitulează astfel, ce socotesc a cunoaşte mai mult decat toţi cei din vechime, doar prin simplul fapt că vieţuiesc în „iluminatele" noastre vremuri moderne. Prin urmare, **filosofia are o mie de şcoli, şi „creştinismul" o mie de secte**. **Unde poate fi găsit în toate acestea adevărul, dacă mai poate fi găsit cu adevărat în vremurile noastre atât de rătăcite?**

Doar într-un singur loc poate fi găsit izvorul adevăratei învăţături, **provenind de la Dumnezeu Însuşi**, neîmpuţinat de-a lungul veacurilor ci mereu proaspăt, unul şi acelaşi în toţi cei care îl propovăduiesc cu adevărat, purtând spre mântuirea cea veşnică pe cei ce îl urmează. Acest loc este **Biserica Ortodoxă a lui Hristos**, **izvorul este harul Prea-Sfântului Duh, şi învăţătorii cei adevărati** ai predaniei dumnezeieşti ce îşi are obârşia în acest izvor **sunt Sfinţii Părinţi ai Bisericii Ortodoxe.**

Vai! Cât de puţini dintre creştinii ortodocsi ştiu aceasta, şi câţi ştiu îndeajuns pentru a gusta din acest izvor! Cât de mulţi din ierarhii contemporani îşi poartă turmele nu pe păşunile cele adevărate ale sufletului, Sfinţii Părinţi, ci către căile pierzătoare ale înţeleptilor moderni ce făgăduiesc ceva „nou" şi se străduie să-i facă pe creştini a uita **învăţătura cea adevărată a Sfinţilor Părinţi**, o învăţătură care – este prea adevărat – se găseşte **într-un dezacord deplin cu ideile false ce stăpânesc vremurile moderne.**

Învăţătura ortodoxă a Sfinţilor Părinţi nu aparţine unei epoci, fie ea „veche" sau „modernă". A fost transmisă prin succesiune neîntreruptă din vremea lui Hristos şi a apostolilor Săi, până în ziua de azi, şi nu a existat niciodată o perioadă în care să fie nevoie a redescoperi o învăţătură patristică „pierdută". Chiar şi când mulţi dintre creştinii ortodocşi s-au îndepărtat de această învăţătură (cum este cazul, de pildă, în zilele noastre), adevăraţii ei reprezentanţi au transmis-o mai departe celor ce însetau să o primească. Au existat mari veacuri patristice, cum este epoca plină de strălucire a celui de al patrulea secol, şi au existat perioade de decădere a conştiinţei patristice în rândul creştinilor ortodocşi; însă **nu a existat nicicând vreo perioadă, de la întemeierea Bisericii lui Hristos pe pământ, în care tradiţia patristică să nu călăuzească Biserica**; nu a existat nici un secol fără Sfinţii săi Părinţi. Sf. Nichita Stithatul, ucenicul şi biograful **Sf. Simeon Noul Teolog, scria:** „S-a îngăduit de către Dumnezeu ca din generaţie în generaţie să nu înceteze pregătirea de către Sfântul Duh a proorocilor şi prietenilor Săi pentru rânduiala Bisericii Sale."

Cel mai instructiv este pentru noi, creştinii cei de pe urmă, să ne călăuzim şi să ne inspirăm de la Sfinţii Părinţi ai vremurilor noastre, cei ce au trăit în condiţii asemănătoare cu ale noastre şi, totusi, au păstrat nestricată şi neschimbată aceeaşi învăţătură mereu proaspătă, care nu aparţine unei vremi sau a unui neam, ci tuturor vremurilor pană la sfârşitul lumii, şi pentru întregul neam al creştinilor ortodocşi.

Înainte de a studia doi dintre Sfinţii Părinţi de dată recentă, trebuie însă să fie limpede că pentru noi, creştinii ortodocşi, studiul Sfinţilor Părinţi nu este un exerciţiu academic inutil. O bună parte din ceea ce trece drept o „renaştere patristică" în vremurile noastre nu este nimic altceva decât un joc pentru cărturarii heterodocşi şi imitatorii lor „ortodocşi", nici unul dintre aceştia ne„descoperind" vreodată un adevăr patristic pentru care să fie gata a-şi jertfi viaţa. O astfel de „patrologie" este doar erudiţie raţionalistă ce se întâmplă să se ocupe de învăţătura patristică, fără a înţelege vreodată că **învăţătura autentică a Sfinţilor Părinţi cuprinde adevăruri de care depinde viaţa sau moartea noastră duhovnicească**. Asemenea cărturari pseudo-patristici îşi petrec timpul dovedind că „pseudo-Macarie" a fost un eretic messalian, fără să înţeleagă sau să practice învăţătura ortodoxă curată a adevăratului Sfânt Macarie cel Mare; ca „pseudo-Dionisie" a fost un falsificator de cărţi chibzuit, însă ale cărui profunzimi mistice şi spirituale îi depăşesc cu totul pe acuzatorii săi; că viaţa pe deplin creştină şi monahală a Sfinţilor Varlaam şi Ioasaf, ce ne-a fost înmânată de Sf. Ioan Damaschin, nu este altceva decât „repovestirea poveştii lui Buddha"; şi încă o sută de fabulaţii asemănătoare, fabricate de „experţi" pentru un public credul, ce nu are idee de atmosfera agnostică în care se fac asemenea „descoperiri" . Când există întrebări erudite serioase, referitoare la unele texte patristice (căci, desigur, există şi dintr-acestea),

cu siguranţă acestea nu vor fi soluţionate cu ajutorul unor astfel de „experţi”, ce sunt cu totul străini de adevărata tradiţie patristică, şi care nu fac altceva decât să îşi ducă existenţa pe seama ei.

Când cărturarii „ortodocşi” reiau învăţătura celor pseudo-patristici sau îşi fac propriile cercetări în acelaşi duh raţionalist, rezultatul poate fi tragic; căci astfel de cărturari sunt luaţi de mulţi drept „purtători de cuvânt ai ortodoxiei”, şi afirmaţiile lor raţionaliste drept parte a unei viziuni „autentic patristice”, înşelând astfel mulţi creştini ortodocşi. **Părintele Alexander Schmemann**, de pildă, în vreme ce pretinde a se fi eliberat din „captivitatea apuseană”, care - necunoscând adevărata tradiţie patristică a secolelor recente (ce se găseşte mai mult în mânăstiri decat în academii) -, îşi închipuie că a dominat complet teologia ortodoxă a vremurilor moderne, a ajuns el însuşi un captiv al ideilor raţionaliste protestante privind teologia liturgică, aşa cum bine a arătat protopresbiterul **Mihail Pomazanski**, **un autentic teolog** patristic al acestor zile. [**1**] Din nefericire, o astfel de demascare vădită încă nu a fost făcută şi pseudo-cărturarului Sfinţilor ruşi şi al Sfinţilor Părinţi, G. P. Fedotov, care îşi închipuie că Sf. Serghie „a fost cel dintâi sfânt rus care poate fi catalogat ca mistic” (ignorând astfel cele patru secole de Părinţi ruşi care l-au precedat, la fel de „mistici”), ce caută zadarnic „originalitatea” în „opera literară” a Sf. Nil din Sora (arătând cu aceasta că nici măcar nu înţelege semnificaţia tradiţiei în ortodoxie), îl calomniază pe marele Sfânt ortodox Tihon din Zadonsk, ca fiind un „fiu al Barocului Apusean, mai degrabă decât un moştenitor al spiritualităţii răsăritene” [**2**], şi încearcă, cu multă stângăcie, să facă din Sf. Serafim [din Sarov] (care în realitate se situează uimitor de bine în tradiţia patristică, încât cu greu poate fi deosebit de marii Părinţi ai pustiei egiptene) un fel de fenomen „specific rus”, care a fost „primul reprezentant cunoscut al acestei clase de bătrâni duhovniceşti (stareţi) din Rusia” şi „înainte-mergătorul noii forme de spiritualitate care va urma monahismului ascetic simplu”. [**3**]

Din nefericire, **consecinţele unei astfel de pseudo-erudiţii se regăsesc adesea în viaţa reală**; suflete credule care iau aceste concluzii false drept autentice încep să lucreze pentru o „renaştere liturgică” pe baze protestante, îl transformă pe Sf. Serafim (ignorând învăţăturile sale "neconvenabile" referitoare la eretici, pe care le împărtăşeşte cu întreaga tradiţie patristică) într-un yoghin hindus sau într-un „harismat”, şi, în general, **îi abordează pe Sfinţii Părinţi** la fel ca majoritatea cărturarilor contemporani – **fără cinstire şi evlavie**, **ca şi cum s-ar afla la acelaşi nivel cu ei**, **ca un exerciţiu de ezoterism sau ca un fel de joc intelectual**, nu ca pe o călăuză spre viaţa cea adevărată şi spre mântuire.

NU AŞA SUNT adevăraţii cărturari ortodocşi, nu aşa este adevărata tradiţie patristică, unde predania autentică, neschimbată a adevăratului creştinism este transmisă prin succesiune neîntreruptă, atât prin viu grai, cât şi prin cuvântul scris şi tipărit, de la părinte duhovnicesc la fiu duhovnicesc, de la învăţător la ucenic.

În secolul XX, iese în evidenţă un arhiereu ortodox, pentru orientarea sa patristică – **Arhiepiscopul Teofan al Poltavei** († 1943, 19 februarie), unul din întemeietorii Bisericii Ruse din afara Rusiei, şi poate arhitectul-şef al ideologiei ei fără compromisuri, tradiţionalistă. În anii în care a fost vice-preşedinte al Sinodului episcopilor acestei Biserici (în anii 1920), a fost larg recunoscut ca având cugetul cel mai patristic dintre toţi teologii ruşi de peste hotare. În anii 1930 s-a retras în izolare deplină, devenind un al doilea Teofan Zăvorâtul; şi de atunci a fost, din păcate, uitat în mare măsură. Din fericire, amintirea sa a fost păstrată cu sfinţenie de către ucenicii şi urmaşii săi, şi, în ultimele luni, unul din ucenicii săi de căpătâi, **Arhiepiscopul Averchie**, de la mânăstirea Sfintei Treimi din Jordanville, New York, a publicat biografia sa împreună cu o serie din predicile sale. [**4**] În aceste predici se poate vedea cu limpezime evlavia şi respectul ierarhului faţă de Sfinţii Părinţi, ucenicia sa faţă de ei, şi smerenia sa covârşitoare, care este mulţumită doar atunci când transmite ideile şi vorbele Sfinţilor Părinţi, şi nu ceva din cele ce îi aparţin. Astfel, într-o predică din Duminica Rusaliilor, el spune: „Învăţătura despre Sfânta Treime este culmea teologiei creştine. Astfel, eu nu încerc să port mai departe această învăţătură cu propriile mele cuvinte, ci cu cuvintele sfinţilor şi de Dumnezeu-purtătorilor teologi şi mari Părinţi ai Bisericii: Atanasie cel Mare, Grigorie Teologul şi Vasile cel Mare. Ale mele sunt numai buzele, iar ale lor sunt vorbele şi gândurile. Ei înfăţişează cina cea dumnezeiască iar eu sunt doar slujitorul ospăţului lor dumnezeiesc”.

În altă predică, Arhiepiscopul Teofan ne dă pricinile smeririi sale în faţa Sfinţilor Părinţi – o caracteristică atât de tipică marilor purtători ai învăţăturii patristice, chiar şi marilor teologi ca arhiepiscopul Teofan, dar care este atât de greşit interpretată de cărturarii lumeşti drept o „lipsă de originalitate”. În predica sa din Duminica Sfinţilor Părinţi ai celui de al şaselea Sinod Ecumenic, ţinută în 1928 la Varna, în Bulgaria, el dăruieşte credincioşilor „un cuvânt despre însemnătatea Sfinţilor Părinţi şi Dascăli ai Bisericii pentru noi, creştinii. În ce constă măreţia lor, şi pe ce se întemeiază însemnătatea lor deosebită pentru noi? **Biserica**, fraţilor, este casa Dumnezeului celui viu, **stâlp şi temelie a adevărului** (1 Timotei 3:15). **Adevărul creştin este păstrat în Biserică prin Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie; dar are trebuinţă de o păstrare dreaptă şi de o tâlcuire dreaptă. Sfinţii Părinţi sunt cei mai iscusiţi păstrători şi tălmăcitori ai acestui adevăr, în virtutea sfinţeniei vieţilor lor,** prin cunoaşterea lor profundă a cuvântului lui Dumnezeu, şi **bogăţia harului Duhului Sfânt care sălăşluieşte în ei**.” Restul acestei

predici nu cuprinde altceva decât citate din chiar Sfinţii Părinţi (Sf. Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare, Simeon Noul Teolog, Nichita Stithatul) care susţin acest punct de vedere.

Ultimul Sfânt Părinte din care arhiepiscopul Teofan citează, pe larg, în predica sa, este unul apropiat lui în timp, un înainte-mergător al său în transmiterea autenticei tradiţii patristice în Rusia – **episcopul Ignatie Briancianinov**. El **are o dublă însemnătate pentru noi, azi**: nu numai că este un Sfânt Părinte aparţinând aproape vremurilor noastre, dar şi **căutarea sa după adevăr este foarte asemănătoare celei a căutătorilor sinceri de astăzi**, şi astfel el ne înfăţişează cum este cu putinţă pentru „iluminatul om modern" să se depărteze de la robia covârşitoare a ideilor şi modurilor de gândire moderne, şi să intre încă o dată în atmosfera curată a patristicii (adică, a cugetării cu adevărat creştine ortodoxe). Este extrem de însufleţitor pentru noi să citim, cu cuvintele episcopului Ignatie însuşi, cum **un inginer militar s-a smuls din legăturile „cunoaşterii moderne" şi a pătruns în tradiţia patristică**, pe care a primit-o, împreună cu cărţile, de la un ucenic al Sf. Paisie Velicicovski, **şi a transmis-o zilelor noastre.**

„Pe vremea când eram încă student", îl citează arhiepiscopul Teofan pe episcopul Ignatie, [**5**] „nu existau bucurii sau distracţii pentru mine! Lumea nu-mi înfăţişa nimic atrăgător. Mintea îmi era afundată cu totul în ştiinţe, şi în acelaşi timp ardeam de dorinţa găsirii adevăratei credinţe, a adevăratei învăţături a acesteia, străină de toate greşelile dogmatice şi morale."

„În acelaşi timp, deja se înfăţişau privirii mele insistente limitele cunoaşterii umane, în ştiinţele cele mai înalte şi profund dezvoltate. Ajungând la aceste limite, **am întrebat ştiinţele**: "Ce dăruiţi voi unui om, ca să-l poată numi al lui? Omul este veşnic, şi ceea ce este al lui trebuie să fie veşnic. Arătaţi-mi această stăpânire veşnică, această bogăţie adevărată, pe care să o pot lua cu mine dincolo de mormânt! Până acum văd numai cunoaştere care se sfârşeşte pe pământ, care nu poate exista după despărţirea sufletului de trup'."

Tânărul căutător a cercetat matematicile, fizica, chimia, filosofia, arătând o cunoaştere profundă a lor; apoi geografia, geodezia, filologia, literatura; dar a aflat că toate acestea sunt ale pământului. Drept răspuns la toate întrebările sale chinuitoare a primit acelaşi răspuns, pe care căutări asemănătoare îl primesc în şi mai „iluminatul" nostru secol al 20-lea: „**Ştiinţele au rămas tăcute.**"

„Pentru un răspuns mulţumitor, un răspuns viu şi cu adevărat trebuitor, m-am întors la credinţă. Dar **unde eşti ascunsă, o, adevărata şi Sfânta Credinţă? Nu te-am putut recunoaşte în fanatism {papism}** care nu s-a pecetluit cu blândeţea Evangheliei; ci răsuflă patimă şi trufie raţonalistă! **Nu te-am putut recunoaşte în învăţătura arbitrariului {protestantism}** care s-a despărţit de Biserică, clădindu-şi noul său sistem, proclamând cu emfază şi mândrie

descoperirea unei credinţe creştine noi, adevărate, după trecerea a 18 secole de la Întruparea lui Dumnezeu Cuvântul! O! În ce grea încurcătură era sufletul meu! Cât de înfricoşător era îngreuiat! Ce valuri de îndoială s-au ridicat împotriva-i, ridicându-se din neîncrederea în sine-mi, din neîncrederea în tot ce era exigenţa, tânguindu-mă din pricina neştiinţei, a necunoaşterii de către mine a adevărului.”

„Şi am început adesea, cu lacrimi, să îl implor pe Dumnezeu să nu mă lase jertfă greşelii, ci să îmi arate calea dreaptă pe care trebuie să mă îndrept către El, în călătoria-mi nevăzută a cugetului şi a inimii. Şi, o, minune! Dintr-odată **un gând şezu înaintea mea**... Inima mi s-a îndreptat către el ca în îmbrăţişarea unui prieten. **Acest gând m-a inspirat să studiez credinţa la izvoare – în scrierile Sfinţilor Părinţi!**, **Sfinţenia lor**’ mi-a zis gândul, **dă chezăşie de credibilitatea lor: alege-i drept călăuze**’. Am ascultat. Am găsit o cale de a obţine lucrările sfinţilor bineplăcuţi lui Dumnezeu, şi cu râvnă am început să le citesc, analizându-le în profunzime. Terminând de citit unele, luam şi citeam altele, le citeam, le reciteam, le studiam. **Ce m-a izbit mai înainte de toate în scrierile Părinţilor Bisericii Ortodoxe? A fost conglăsuirea lor, minunată, măreaţa lor armonie**. Optsprezece secole, prin gurile lor, mărturiseau **o singură învăţătură unanimă, o învăţătură Dumnezeiască!"**

„Când într-o noapte senină de toamnă scrutez cerul senin, presărat cu stele fără de număr, atât de deosebite ca mărime dar răspândind aceeaşi lumină, îmi spun: astfel sunt şi scrierile Părinţilor! Când într-o zi de vară scrutez marea cea întinsă, acoperită de o mulţime de corăbii cu pânzele lor asemenea aripilor unor lebede albe, corăbii ce se duc sub un singur vânt spre o singură ţintă, spre un singur port, îmi spun: astfel sunt şi scrierile Părinţilor! Când aud un cor armonios, pe mai multe voci, în care diferitele voci într-o armonie elegantă cântă o cântare dumnezeiească, atunci îmi spun: astfel sunt şi scrierile Părinţilor!”

„**Ce învăţătură găsesc în ele**? **Găsesc o învăţătură repetată de toţi Părinţii: singura cale spre mântuire e urmarea necondiţionată a sfaturilor Sfinţilor Părinţi**. ‚**Ai văzut**’, zic ei, **pe cineva înşelat de o învăţătură mincinoasă, pierind din pricina alegerii nepotrivite a nevointelor ascetice?** – atunci să ştii că **acela s-a urmat pe sine-şi**, **propria-şi înţelegere**, **propriile-i păreri**, **şi nu învăţătura Părinţilor**’ (Avva Dorotei, Învăţătura a cincea), care alcătuieşte predania dogmatică şi morală a Bisericii. Cu această tradiţie, ca şi cu un bun nepreţuit, Biserica îşi hrăneste fiii. Acest gând a fost trimis de Dumnezeu, de la Care vine fiecare dar bun, de la Care **un gând bun este începutul fiecărui lucru bun**.... Acest gând a fost pentru mine întâia fântână pe tărâmul adevărului. Aici sufletul meu îşi găseşte odihna faţă de valuri şi vânturi. Acest gând a devenit piatra de temelie pentru clădirea duhovnicească a sufletului meu. Acest gând a devenit steaua mea călăuzitoare. A început regulat să-mi lumineze calea cea atât de grea şi plină de suferinţă, cea îngustă şi nevăzută,

a minţii şi a inimii, către Dumnezeu. **M-am uitat la lumea religioasă cu acest gând, şi am văzut că pricina tuturor erorilor constă în neştiinţa, în uitarea, în lipsa acestui gând."**

„Citirea Părinţilor m-a încredinţat cu limpezime ca mântuirea în sânul Bisericii Ortodoxe Ruse era neîndoielnică, un lucru de care religiile Europei Apusene sunt lipsite, căci nu au păstrat întregi nici învăţăturile dogmatice, nici cele morale ale Bisericii lui Hristos de la începuturile ei. Mi-a înfăţişat ce a făcut Hristos pentru omenire, în ce constă căderea omului, de ce a fost necesar un Răscumpărător, în ce constă mântuirea dată de Răscumpărător. M-a făcut să ştiu că **o persoană trebuie să dezvolte, să simtă, să vadă mântuirea în sineşi, fără de care credinţa în Hristos este moartă, iar creştinismul este doar un cuvânt şi un nume, dacă nu este pusă în lucrare!** M-a învăţat să privesc veşnicia drept veşnicie, înaintea căreia un mileniu de viaţă pământească nu înseamnă nimic, lăsând deoparte viaţa noastră ce măsoară vreo jumătate de veac. M-a învăţat că **viaţa pământească trebuie petrecută în pregătirea pentru veşnicie**... Mi-a arătat că **toate îndeletnicirile pământeşti**, plăceri, cinstiri, mariri - **sunt jucării deşarte**, cu care **copiii mari se joacă şi îşi pierd binecuvântarea veşniciei**. Pe toate acestea, Sfinţii Părinţi ni le spun cu limpezime desăvârşită în minunatele lor scrieri sfinte.'

Arhiepiscopul Teofan îşi încheie pledoaria patristică cu apelul: „Fraţilor, lăsaţi acest gând bun (luarea Sfinţilor Părinţi drept călăuză) să vă fie stea povăţuitoare în vremea peregrinării pământeşti, pe valurile mării acestei vieţi!"

Adevărul acestui apel, ca şi cel al cuvintelor insuflate ale episcopului Ignatie, nu s-a diminuat **în** deceniile de când au fost rostite. **Lumea a înaintat pe calea apostaziei de la Adevărul creştin**, şi **a devenit chiar şi mai limpede că nu există nici o alternativă la această cale**, în afara de urmarea căii fără de compromisuri a adevărului, care ne-a fost înmânată de către Sfinţii Părinţi.

Nu trebuie să ne îndreptăm către Sfinţii Părinţi doar ca să „învăţăm despre ei"; dacă nu facem nimic altceva decât aceasta, atunci nu ne aflăm într-o stare mai bună decât cei ce discută fără de folos în academiile moarte ale acestei civilizaţii moderne ce piere, chiar şi atunci când aceste academii sunt „ortodoxe" şi teologii învăţaţi din ele definesc cu eleganţă şi explică totul despre „sfinţenie" şi „spiritualitate" şi „îndumnezeire", dar nu au experienţa necesară pentru a cuvânta direct inimii sufletelor însetate şi a le întoarce spre dorirea căii luptei celei duhovniceşti, nici **nu au cunoaşterea pentru a sesiza greşeala fatală a „teologilor" academici, ce vorbesc despre Dumnezeu cu ţigara sau cu paharul de vin în mână, nici curajul să acuze ierarhii „canonici" apostaţi de trădarea lui Hristos**. Trebuie să ne îndreptăm către Sfinţii Părinţi, mai degrabă, cu scopul de a le deveni ucenici, de a primi învăţătură vieţii adevărate, a mântuirii sufletului, chiar şi când ştim că astfel vom ieşi din graţiile acestei lumi şi vom fi surghiuniţi de ea. Dacă facem asta,

vom găsi calea spre ieşirea din mlaştina încurcată a gândirii moderne, bazată chiar pe părăsirea învăţăturii celei sfinte a Părinţilor. Vom descoperi că **Sfinţii Părinţi sunt extrem de „contemporani**”, prin faptul că se adresează direct luptei creştinilor ortodocşi de astăzi, oferind răspunsuri la întrebările cruciale ale vieţii şi morţii pe care cărturărimea academică se teme îndeobşte chiar să şi le pună – şi atunci când o face, dă un răspuns inofensiv care „explică” aceste întrebări celor ce sunt doar curioşi despre ele, dar nu însetează după răspunsuri. Vom găsi călăuzire adevărată din partea Părinţilor, doar învăţând smerenia şi neîncrezându-ne deşartei noastre înţelepciuni lumeşti, pe care am primit-o împreună cu aerul acestor vremuri rău-mirositoare, încrezându-ne celor ce au plăcut lui Dumnezeu şi nu lumii. **Vom găsi în ei adevăraţi Părinţi, atât de greu de găsit în zilele noastre, când iubirea multora s-a răcit** (Matei 24:12) – **Părinţi al căror singur ţel este să îşi călăuzească fiii către Dumnezeu şi către Împărăţia Sa Cerească, unde vom păşi şi vorbi cu aceşti oameni îngereşti în veşnica bucurie negrăită.**

Nu există nici o problemă a vremurilor noastre încurcate, care să nu îşi găsească soluţia printr-o citire atentă şi smerită a Sfinţilor Părinţi: fie că este problema sectelor şi ereziilor ce abundă astăzi, sau cea a schismelor şi „jurisdicţiilor”; fie pretenţia de viaţă duhovnicească ridicată de „renaşterea harismatică”, sau ispitele subtile ale confortului şi avantajelor moderne; fie chestiuni filosofice complexe ca „evoluţia”, sau chestiunile morale clare ale avortului, eutanasiei şi a „controlului naşterilor”; fie apostazia rafinată a „serghianismului”, care dăruieşte instituţia unei biserici, în locul Trupului lui Hristos, sau lipsa de rafinament a „renovaţionismului”, care începe cu „îndreptarea calendarului” şi sfârşeşte într-un „protestantism de rit răsăritean”. **La toate aceste întrebări Sfinţii Părinţi, şi Părinţii noştri în viaţă, care îi urmează, sunt singurii noştri călăuzitori siguri.**

Episcopul Ignatie şi alţi Părinţi recenţi ne-au arătat nouă, creştinilor de pe urmă, **care Sfinţi Părinţi sunt mai importanţi de citit, şi în ce ordine**. Să fie aceasta drept inspiraţie pentru noi, spre a aşeza **învăţătura patristică** ca **piatră de temelie** a zidirii sufletelor noastre, **spre dobândirea vieţii veşnice**! Amin.

Note

1. "Teologia liturgică a Păr. A. Schmemann," în The Orthodox Word, 1970, No. 6, Pp. 260-280.

2. O teză respinsă în totalitate de Nadejda Gorodetsky în Sfântul Tihon Zadonski, inspirator al lui Dostoievski, SPCK, Londra, 1951.

3. Vezi introducerile lui Fedotov la scrierile acestor Sfinţi în O comoară a spiritualităţii ruseşti, Sheed & Ward, New York, 1948.

4. O biografie scurtă a sa poate fi citită în The Orthodox Word, 1969, No. 5.

5. Din Volumul I al Operelor adunate ale Episcopului Ignatie în rusă, pp. 396-401.

Cum să îi citim pe Sfinții Părinți

Ierom. Lavrentie

2 Sep 2021

sursa: https://theodosie.ro/2021/09/02/cum-sa-ii-citim-pe-sfintii-parinti/

PATRISTICA DE FAȚĂ îi va înfățișa pe Părinții spiritualității ortodoxe, prin urmare, amploarea și scopurile ei sunt destul de diferite față de cursul obișnuit al unui seminar de Patristică. Scopul nostru, în acesta pagini, va fi unul dublu: (1) Să înfățișăm temelia teologică ortodoxă a vieții spirituale – natura și țelul luptei duhovnicești, viziunea patristică asupra firii omenești, caracterul activității harului divin și al efortului omenesc etc.; și (2) Să oferim o învățătura practică asupra trăirii acestei vieți spirituale ortodoxe, cu caracterizarea stărilor duhovnicești, atât bune, cât și rele, pe care cineva le poate întâlni sau prin care poate trece în aceasta luptă duhovnicească. Prin urmare, întrebări de natură strict dogmatică privind firea lui Dumnezeu, Sfânta Treime, întruparea Fiului lui Dumnezeu, purcederea Duhului Sfânt și altele asemenea vor fi atinse doar în măsura în care implică întrebări asupra vieții duhovnicești; și numeroși Sfinți Părinți, ale căror scrieri tratează îndeosebi aceste întrebări dogmatice, atingând doar în secundar chestiunea vieții duhovnicești, nu vor fi comentați deloc. Într-un cuvânt, acesta va fi **mai ales un studiu asupra Părinților Filocaliei**, acea culegere de scrieri duhovnicești ortodoxe făcută în zorii evului contemporan, cu puțin înainte de izbucnirea teribilei Revoluții Franceze, ale cărei efecte finale le constatăm în zilele noastre, de stăpânire ateistă și anarhie.

În secolul de față există o creștere notabilă a interesului pentru Filocalia și Sfinții ei Părinți. În mod particular Părinți de dată mai recentă, precum Sf. Simeon Noul Teolog, Sf. Grigorie Sinaitul și Sf. Grigorie Palama, au început să fie studiați, iar unele din scrierile lor să fie traduse și tipărite în engleză și în alte limbi apusene. Cineva chiar ar putea spune ca în anumite seminarii și cercuri academice au „ajuns la modă”, într-un contrast vădit cu secolul al 19-lea, când ei nu erau nicidecum „la modă” în majoritatea academiilor teologice ortodoxe (spre deosebire de cele mai bune mănăstiri, care au păstrat mereu amintirea lor ca sfântă și au viețuit potrivit scrierile lor).

Dar însuși faptul acesta este un mare pericol, asupra căruia trebuie insistat în cele ce urmează. „Venirea la modă” a celor mai adânci scrieri duhovnicești nu este în mod necesar un lucru bun. De fapt, ar fi cu mult mai bine ca numele acestor Părinți să rămână cu totul necunoscute decât să ajungă îndeletnicirea școlarilor raționaliști și a „convertiților țicniți”, care nu dobândesc nici un folos duhovnicesc de la aceștia, ci doar își sporesc mândria lor, lipsită de sens,

de a „cunoaște mai bine” decât ceilalți, sau – și mai rău – să înceapă a urma povețele duhovnicești din scrierile părinților fără pregătirea necesară și fără o călăuzire duhovnicească. Toate acestea, desigur, nu înseamnă că iubitorul de adevăr ar trebui să abandoneze citirea Sfinților Părinți; Doamne, ferește! Ci înseamnă că noi toți – școlari, călugări sau simpli mireni – trebuie să ne apropiem de Părinții aceștia cu frică de Dumnezeu, cu smerenie și cu o mare neîncredere în înțelepciunea și în judecata noastră. Ne apropiem de ei pentru a învăța și, mai înainte de toate, trebuie să acceptăm că pentru aceasta avem nevoie de un învățător. Și învățători exista: **în vremurile noastre în care Bătrânii purtători de Dumnezeu au dispărut, învățătorii noștri trebuie să fie acei Părinți care, mai ales în vremurile apropiate, ne-au spus în mod anume cum să citim – și cum să nu citim – scrierile ortodoxe despre viața duhovnicească.** Dacă Fericitul Stareț Paisie Velicicovski însuși, cel care a adunat scrierile primei Filocalii slavone, a fost „cuprins de frică” aflând că astfel de cărți urmau să fie tipărite și să nu mai circule doar în cadrul câtorva mănăstiri, în forma manuscrisă, atunci cu cât mai mult ne vom apropia de ele cu frică și cu înțelegerea pricinei acestei frici, cu atât mai puțin va veni asupra noastră catastrofa duhovnicească prevăzută de el.

Sfântul Paisie, în scrisoarea sa către arhimandritul Teodosie al Sihăstriei Sf. Sofronie [**1**], scrie: „Legat de publicarea ca tipăritură a cărților patristice, atât în greacă cât și în slavonă, sunt cuprins atât de bucurie cât și de frică. De bucurie, deoarece nu vor fi date uitării depline și cei râvnitori vor putea să le dobândească mai cu ușurință; cu frică, fiind înspăimântat și cutremurat ca nu cumva să fie oferite ca un lucru ce poate fi vândut precum o carte obișnuită, nu doar monahilor, ci tuturor ortodocșilor creștini și ca nu cumva aceștia din urmă, cercetând lucrarea rugăciunii minții după propria voie, fără povățuire din partea celor cu experiență, să cadă în înșelare și ca nu cumva, din pricina înșelării, cei fără de minte să hulească împotriva acestei lucrări sfinte și fără de cusur, care a fost mărturisită de către foarte mulți Sfinți Părinți... și ca nu cumva din pricina hulelor să apară neîncredere în învățătura Părinților noștri purtători de Dumnezeu”. **Practica Rugăciunii minții, continuă Sfântul Paisie, este cu putință doar în condițiile ascultării monastice.**

Cu siguranță, puțini sunt cei ce, în vremurile noastre din urmă de plăpânde nevoințe ascetice, năzuiesc către înălțimile rugăciunii minții (sau chiar cunosc ceea ce este aceasta); dar avertismentele Sfântului Paisie și ale altor Sfinți Părinți rămân adevărate și pentru nevoințele mai mici ale multor dintre creștinii ortodocși de astăzi. Oricine citește Filocalia și alte scrieri ale Sfinților Părinți, și chiar multe din Viețile Sfinților, va întâlni pasaje despre rugăciunea inimii, despre vederea dumnezeiască, despre îndumnezeire și despre alte stări duhovnicești înalte și este esențial pentru creștinul ortodox să cunoască ce ar trebui să gândească și să simtă despre acestea.

Să vedem, prin urmare, ceea ce spun Sfinții Părinți despre aceasta și despre abordarea Sfinților Părinți în general.

Sfântul Stareț Macarie de la Optina (+ 1860) a găsit cu cale să scrie, în mod deosebit, un „Avertisment celor ce citesc cărți patristice duhovnicești și doresc să practice Rugăciunea mintală a lui Iisus” [**2**] Aici, acest mare Părinte foarte apropiat secolului nostru ne spune cu limpezime ce atitudine trebuie să avem față de aceste stări duhovnicești: „Sfinții și de Dumnezeu purtătorii Părinți au scris despre mari daruri duhovnicești nu pentru ca oricine să năzuiască fără discernământ spre a le primi, ci pentru ca acei ce nu le posedă, auzind despre astfel de daruri și descoperiri înalte care au fost primite de către cei ce s-au învrednicit, să-și poată conștientiza propria slăbiciune adâncă și marea neputință și să poată în mod involuntar să tindă spre smerenie, care este cu mult mai trebuincioasă celor ce caută mântuirea decât toate celelalte lucrări și virtuți”. Iarăși, Sf. Ioan Scărarul (secolul al VI-lea) scrie: „Precum un sărac, văzând bogățiile împărătești, cu atât mai mult își conștientizează sărăcia; astfel și duhul, citind relatările marilor fapte ale Sfinților Părinți, în mod inconștient se smerește în gândurile sale.” (Treapta 26:25). Prin urmare, **prima noastră abordare a scrierilor Sfinților Părinți trebuie să fie una a smereniei.**

Iarăși, Sf. Ioan Scărarul scrie: „A admira nevoințele Sfinților este demn de lauda; a le urma este mântuitor de suflet; dar a râvni dintr-o dată să le devii imitator este lipsit de sens și cu neputință.” (Treapta 4:42). Sf. Isaac Sirul (secolul al 6-lea) învăța în a doua sa Omilie (așa cum este rezumată de către Starețul Macarie de la Optina, op. cit.,p. 364): „Cei ce caută în rugăciune simțăminte duhovnicești dulci și le așteaptă și mai ales cei ce năzuiesc înainte de vreme spre vederea și contemplarea duhovnicească cad întru înșelarea vrăjmașului și pe tărâmul întunecării și al încețoșării minții, fiind părăsiți de ajutorul lui Dumnezeu și lăsați diavolilor spre batjocură, pentru căutarea lor plină de mândrie, peste măsură și vrednicia lor”. Prin urmare, trebuie să ne apropiem de Sfinții Părinți cu intenția smerită de a începe viața duhovnicească de la treapta cea mai de jos, și nici măcar să nu visăm la dobândirea acelor stări duhovnicești înalte, care ne depășesc pe de-a-ntregul. Sf. Nil de Sora (+ 1508), un mare Părinte rus al vremurilor mai apropiate nouă, scrie în Regula sa monahală (cap. 2), „Ce vom spune de cei ce, în trupul lor muritor, au gustat hrana cea nemuritoare, care au fost găsiți vrednici să primească în această viață trecătoare o părticică din bucuriile ce ne așteaptă în patria noastră cereasca?... Noi, cei împovărați cu nenumărate păcate și pradă patimilor, suntem nevrednici chiar și de a auzi asemenea cuvinte. Totuși, punându-ne nădejdea în harul lui Dumnezeu, suntem încurajați să ținem cuvintele scrierilor sfinte în mințile noastre, încât să sporim măcar în conștientizarea decăderii întru care ne tăvălim”.

Spre a ajuta intenției noastre umile de a-i citi pe Sfinții Părinți, trebuie să **începem cu cărțile patristice de bază, cele ce învață ABC-ul**. Un începător al secolului al VI-lea din Gaza a scris odată marelui bătrân văzător în duh, Sf. Varsanufie, cu mult în duhul școlarului ortodox neexperimentat de astăzi: „Am cărți dogmatice și, pe când le citesc, simt că mintea mi se duce dinspre gândurile pătimașe către contemplarea dogmelor.” La aceasta, sfântul bătrân i-a răspuns: „Nu aș vrea să te ocupi de acele cărți din pricină că îți înalță mintea; ci **este mai bine a studia cuvintele Bătrânilor care îți smeresc mintea, coborându-o**. Am spus aceasta nu pentru a desconsidera cărțile dogmatice, ci ți-am dat o povață; căci mâncărurile sunt deosebite”. (Întrebări și răspunsuri, nr. 544). Un scop important al acestei Patristici va fi exact acela de a indica ce cărți patristice sunt mai potrivite începătorilor și care ar trebuie lăsate până pe mai târziu.

Iarăși, diferite cărți patristice despre viața duhovnicească sunt potrivite creștinilor ortodocși în diferite condiții de viață: cea potrivită mai ales celor singuratici nu este aplicabilă în mod direct călugărilor ce trăiesc viață obișnuita; cea potrivită călugărilor în general nu va fi relevantă în mod direct pentru mireni; și în fiecare condiție, hrana duhovnicească potrivită celor ce au ceva experiență poate fi cu totul nedigerabilă pentru cei începători. Din momentul în care cineva a dobândit un anumit echilibru în viața duhovnicească, prin practicarea activă a poruncilor lui Dumnezeu în disciplina Bisericii Ortodoxe, prin citirea rodnică a scrierilor elementare ale Sfinților Părinți și prin călăuzirea duhovnicească din partea părinților ce trăiesc – atunci acel cineva poate dobândi mult câștig duhovnicesc din toate scrierile Sfinților Părinți, aplicându-le la propriile-i condiții de viețuire. Episcopul Ignatie Briancianinov a scris referitor la aceasta: „S-a observat că începătorii nu pot adapta niciodată cărțile la starea lor, ci sunt în mod invariabil atrași de tendința cărții. Dacă o carte dă sfaturi asupra tăcerii și arată bogăția de roade duhovnicești ce sunt adunate prin tăcerea profundă, începătorul va avea, în mod invariabil, o dorință puternică de a merge în singurătate, către un pustiu nelocuit. Dacă o carte vorbește de ascultarea necondiționată sub povățuirea unui Părinte purtător de Duh, începătorul va căpăta, în mod inevitabil, o dorință pentru viața cea mai strictă în supunere desăvârșită față de un Bătrân. Dumnezeu nu a dat vremilor noastre nici una din aceste două căi de viețuire. Dar cărțile Sfinților Părinți ce descriu aceste stări pot influenta un începător într-atât încât, din pricina lipsei de experiență și a neștiinței, acesta să hotărască cu ușurătate să părăsească locul unde trăiește și unde are toate mijloacele de a-si lucra mântuirea și de a spori duhovnicește punând în practica poruncile evanghelice, pentru un vis imposibil al unei vieți desăvârșite zugrăvită în culori strălucitoare și ispititoare în imaginația sa”. Prin urmare el concluzionează: „Nu te încrede gândurilor, părerilor, viselor, impulsurilor ori inclinațiilor tale, chiar de îți oferă sau îți aștern dinainte-ți, într-o înfățișare atrăgătoare, cea mai sfântă viață monastică” (Arena, cap. 10).

Ceea ce episcopul Ignatie spune aici despre călugări se referă și la mireni, cu îngăduire pentru condițiile diferite ale vieții laice. Comentarii specifice vor fi făcute la sfârșitul acestei Introduceri, privind **lectura duhovnicească potrivită mirenilor.**

Sf. Varsanufie indică în alt Răspuns (nr. 62) un alt lucru extrem de important pentru noi, cei ce ne apropiem de Sfinții Părinți mult prea academic: „Cel ce se îngrijește de mântuirea să nu trebuie nicidecum să întrebe [Bătrânii, de ex. să citească cărțile Patristice] doar pentru dobândirea cunoașterii, căci cunoștința semețește (I Cor. 8:1), precum spune Apostolul; ci este cu mult mai potrivit să întrebe despre patimi și cum trebuie cineva să își trăiască viața, adică cum să se mântuiască; caci aceasta este trebuincios și călăuzitor spre mântuire”. Prin urmare, cineva nu este pregătit să citească Sfinții Părinți doar din curiozitate sau ca un exercițiu academic, fără o intenție activă de a practica ceea ce învață ei, după măsura propriului său nivel duhovnicesc. „Teologii” academici moderni au dovedit pe deplin că este cu putință să posezi multă informație abstractă despre Sfinții Părinți fără a avea nici o cunoaștere duhovnicească. Despre unii ca aceștia, spune Sf. Macarie cel Mare (Omilia 17:9): „Precum cel îmbrăcat în veșminte de cerșetor se poate vedea în somn ca fiind bogat, dar la trezire se vede din nou sărac și dezbrăcat, asemenea și cei ce vorbesc despre viața duhovnicească par a glăsui logic, dar atât timp cât ceea ce vorbesc nu este dovedit în minte de vreun fel de experiență, putere și confirmare, ei rămân într-un soi de închipuire.”

Un test pentru a afla dacă citirea de către noi a Sfinților Părinți este academică sau adevărată este indicat de către Sf. Varsanufie în răspunsul sau către un începător care a descoperit că a ajuns semeț și mândru când vorbea despre Sfinții Părinți (Răspunsul nr. 697): „Când vorbești despre viața Sfinților Părinți și despre răspunsurile lor, trebuie să te condamni, spunând: Vai mie! Cum pot vorbi despre virtuțile Părinților, când eu însumi nu am dobândit nimic asemenea lor și nu am sporit deloc și trăiesc învățându-i pe ceilalți spre folosul lor; cum să nu se împlinească în mine cuvântul Apostolului: Tu, cel care înveți pe altul, pe tine însuți nu te înveți?” (Rom. 2:21). Prin urmare, **atitudinea constantă față de învățătura Sfinților Părinți trebuie să fie una a reproșului de sine.**

În cele din urmă, trebuie să ne aducem aminte că întreg scopul citirii Sfinților Părinți nu e de a ne oferi un soi de „bucurie duhovnicească” sau de a ne confirma dreptatea de sine, cunoașterea superioară sau o stare „contemplativă”, ci doar pentru a ne ajuta în lucrarea căii active a virtuții. Mulți dintre Sfinții Părinți comentează distincția dintre viața „activă” și cea „contemplativă” (sau, mai potrivit, „noetică”) și ar trebui accentuat aici că aceasta nu se referă, precum ar putea crede unii, la orice fel de distincții artificiale între cei ce duc viața „obișnuita” a „Ortodoxiei exterioare” sau doar „faptele bune” și o viață „interioară” cultivată doar de monahi sau de o elita

intelectuală; nicidecum. **Există o singură viață duhovnicească ortodoxă**, și ea este trăită de către fiecare luptător ortodox, fie monah sau mirean, fie începător sau sporit; **„acțiunea” sau „practica”** (praxis în greacă) **este calea, iar „vederea”** (theoria) **sau „îndumnezeirea” este capătul.** Aproape toate scrierile patristice se referă la viața de acțiune, nu la viața de vedere; când cea din urmă este amintită, este pentru a ne readuce în minte țelul nevoințelor și luptelor noastre, care în viața aceasta este gustat profund doar de câțiva dintre marii Sfinți, dar este cunoscut în deplinătatea sa numai în veacul ce va veni. Chiar și cele mai înălțate scrieri ale Filocaliei, precum scrie episcopul Teofan Zăvorâtul în prefața ultimului volum al Filocaliei în limba rusă, „au avut în vedere nu viața noetică, ci aproape în întregime viața activă”.

Chiar și cu ajutorul acestei introduceri, cu siguranță, creștinii ortodocși ce trăiesc în secolul nostru, al cunoașterii neserioase, nu vor scăpa de unele capcane ce zac așteptându-l pe cel ce dorește să îi citească pe Sfinții Părinți în deplinătatea înțelesului și contextului lor ortodox. Prin urmare, să ne oprim aici, înainte de a începe Patristica propriu-zisă, și să examinam pe scurt unele din greșelile care au fost făcute de către cititorii contemporani ai Sfinților Părinți, cu intenția a fundamenta o altă noțiune esențială, cea de cum nu trebuie citiți Sfinții Părinți.

Articol tradus de Radu Hagiu din revista The Orthodox Word, Vol. 11, No.1 (ian.-feb.., 1975), 35-41

Note

[1] Din Ediția de la Optina a Vieții și scrierilor Starețului Paisie, pag. 265-267.

[2] În culegerea sa de Scrisori către monahi, Moscova, 1862, pag. 358-380 (în lb. rusă).

Cum să NU îi citim pe Sfinții Părinți

Ierom. Lavrentie

3 Sep 2021

sursa: https://theodosie.ro/2021/09/03/cum-sa-nu-ii-citim-pe-sfintii-parinti/

Acest al treilea material scris de Ierom. Serafim Rose despre citirea cărților patristice este o continuare a părții 1, intitulată: Sfinții Părinți – O călăuză sigură spre adevăratul creștinism și a părții a 2-a: Cum să îi citim pe Sfinții Părinți. Aceste materiale au fost publicate în revista coordonată de el în anii 1974-75. Până la acea vreme, preocuparea principală a Pr. Serafim a fost să depășească modernismul, ecumenismul și serghianismul. Încă nu ajunsese să se confrunte cu latura cealaltă, pe care a denumit-o „supercorectitutine”, a zeloților ortodocși mai ales dintre stiliștii greci. Acest fapt s-a produs un an mai târziu, fapt ce l-a determinat să urmărească o „cale împărătească”, între cele două extreme, care să fie caracterizată de căldura inimii, nu doar de o înțelegere intelectuală a credinței.

Materialul de față, deși scris cu aproape jumătate de secol în urmă, pune la dispoziție îndrumări valabile și pentru zilele noastre, dominate de ușurătate și un mod de a trăi trupesc, comod, lipsit de perspective spirituale. După o educație în acest mediu, oamenii de astăzi sunt predispuși spre o abordare greșită a învățăturii creștine ortodoxe, ceea ce necesită o avertizare prealabilă. Deși articolul de mai jos pune în discuție mai mult pericolele, viziunea Pr. Serafim a fost una luminoasă, dar și serioasă și optimistă asupra viețuirii în duh drept slăvitor. Am lăsat neschimbate rândurile originale, deși se referă la realități trecute, dar pot fi adaptate la momentul de acum de orice cititor cu dispoziție corectă.

S--A SPUS ÎNDEAJUNS pentru a arăta seriozitatea și sobrietatea cu care trebuie a se apropia cineva de studiul Sfinților Părinți. Dar obiceiul de căpătâi al gândirii ușuratice din omul veacului al XX-lea de a nu trata cu seriozitate chiar și cele mai solemne subiecte, de a se „juca cu ideile” – ceea ce fac acum cei ce studiază în universități – face necesar să ne uităm mai îndeaproape la niște **greșeli obișnuite ale creștinilor ortodocși cu numele, în studiile sau învățăturile lor asupra Sfinților Părinți.** Va fi necesar să citām aici nume și publicații pentru a cunoaște cu exactitate cursele în care mulți au căzut deja. Această analiză ne va îngădui să vedem mai clar cum nu trebuie să ne apropiem de Sfinții Părinți.

ÎNTÂIA CURSĂ: DILETANTISMUL

Această cursă, în care cad de obicei cei foarte ușuratici în gândire dintre cei interesați de teologia sau spiritualitatea ortodoxă, este cea mai vădită în întrunirile „ecumenice” din tot felul de conferințe, „tabere de retragere” și din cele asemenea. Astfel de întruniri sunt o specialitate a Frăției Engleze a Sf. Alban și Serghie, fapt ce se reflectă în ziarul ei, *Sobornost*. Aici putem citi, de exemplu, într-un discurs despre Părinții Pustiei, al unui presupus cleric ortodox: „Părinții pustiei pot juca un rol extrem de important pentru noi. Ei pot fi, pentru noi toți, un minunat loc de întâlnire ecumenică”[1]. Poate vorbitorul fi într-atât de naiv, încât să nu știe că Părintele pe care dorește să-l studieze, ca și toți Sfinții Părinți, ar fi îngrozit să afle că vorbele sale sunt folosite spre a-i învăța pe eterodocși arta rugăciunii? Este una din regulile de politețe la astfel de adunări „ecumenice”, ca eterodocșii să nu fie informați că **întâia cerință pentru studiul Părinților este a avea aceeași credință cu Părinții Ortodoxiei**. Fără îndeplinirea acestei cerințe prealabile, întreaga povățuire în rugăciune și în învățătura duhovnicească este doar o înșelare, un mijloc de a-l lăsa în continuare pe ascultătorul eterodox în greșelile lui. Nu este un lucru drept față de ascultător; este lipsit de seriozitate din partea vorbitorului; este exact felul de a *nu* începe studiul sau predarea Sfinților Părinți.

În același periodic, se poate citi despre un „pelerinaj în Britania”, unde un grup de protestanți au participat la slujbele diferitelor secte și apoi la o Liturghie Ortodoxă, la care „Părintele a ținut un discurs foarte clar și luminător asupra temei Euharistiei” (*Sobornost*, Vara, 1969, pag. 680). Fără îndoială că Părintele i-a citat pe Sfinții Părinți în discursul său – dar nu a adus înțelegere ascultătorilor; doar i-a încurcat și, mai mult, îngăduindu-le acum să creadă că Ortodoxia este doar încă una din sectele ce le-au vizitat și că dogma ortodoxă a Euharistiei îi poate ajuta la mai buna înțelegere a slujbelor lor luterane sau anglicane. Într-o relatare a unei „tabere ecumenice” din același număr (pag. 684), găsim un rezultat al propovăduirii „teologiei ortodoxe” în astfel de condiții. După participarea la o Liturghie ortodoxă, participanții au luat parte la o „slujbă baptistă de împărtășire”, care a fost „o gură de aer proaspăt”. „Înviorătoare a fost îndeosebi scurta predică despre bucuria Învierii. Unii dintre noi știu că Biserica Ortodoxă a găsit același adevăr exprimat acolo și am fost bucuroși să îl găsim și într-o slujbă baptistă.” Ortodocșii care încurajează un asemenea diletantism nesimțit au uitat, fără de îndoială, porunca Scripturii: *Nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor*.

De curând, aceeași Asociație și-a lărgit diletantismul, urmând ultimei mode intelectuale, aceea de a include conferințe despre sufism și alte tradiții religioase ne-creștine, care probabil îmbogățesc „spiritualitatea” ascultătorilor în același fel în care a făcut-o Ortodoxia până acum.

Aceeași atitudine duhovnicească coruptă poate fi văzută, la un nivel mai sofisticat, în „declarațiile comune” provenite din „consultări ale teologilor”, fie că sunt între ortodocși și romano-catolici, ortodocși și anglicani sau altele asemenea. Aceste „căderi de acord” asupra unor subiecte precum „Euharistia” sau „natura Bisericii” sunt, iarăși, un exercițiu de politețe „ecumenică” ce nici măcar nu sugerează eterodocșilor (dacă „teologii ortodocși” prezenți au habar de aceasta) că, orice *definiție* a unor astfel de realități asupra căreia se va „cădea de acord”, eterodocșii sunt lipsiți de acea *realitate*, fiind fără experiența viețuirii în Biserica lui Hristos. Astfel de „teologi” nu ezită chiar să caute o „înțelegere” asupra înseși spiritualității, unde ar trebui să fie extrem de vădită imposibilitatea vreunei înțelegeri mai presus decât în orice altă parte.Cei ce pot crede, așa cum declară „Mesajul” oficial al „Simpozionului ortodox-cistercian” (Oxford, 1973), că între monahii romano-catolici, ortodocși și anglicani există o „unitate profundă ca membri ai comunităților monastice ce provin din sânul unor tradiții diferite ale Bisericii”, cu siguranță gândesc potrivit înțelepciunii stricate a lumii acesteia și a obiceiurilor ei „ecumenice”, și *nu* conform tradiției ortodoxe monastice și duhovnicești, care este strictă în stăruința ei asupra purității credinței. Țelul și tonul lumesc al unor asemenea „dialoguri” devine vădit într-un raport asupra aceluiași simpozion, ce indică faptul că „dialogul” acesta urmează să fie lărgit pentru a include monahismul necreștin, fapt ce va îngădui „monahismului nostru creștin comun... să se identifice într-un mod real cu monahismul budhismului și al hinduismului”[2]. Oricât de sofisticați se cred participanții la acest simpozion, diletantismul lor este egal cu cel al laicilor protestanți ce sunt încântați atât de slujba de împărtășire baptistă, cât și de Liturghia ortodoxă.

Iarăși, se poate citi, într-un periodic „ortodox”, o relatare a unui „Institut ecumenic asupra spiritualității” (catolic-protestant-ortodox) ținut la seminarul Sf. Vladimir din New York, în 1969, unde a fost ținută o prelegere de către profesorul ortodox „cu minte deschisa” Nicholas Arseniev asupra spiritualității creștine a Răsăritului și a Apusului. Un preot ortodox o descrie astfel: „Una din cele mai șocante declarații ale profesorului a fost că deja există o unitate creștină în sfinții tuturor tradițiilor creștine. Ar fi interesant de dezvoltat implicațiile ei, pentru o vindecare a diviziunilor doctrinare și instituționale ce există în mod clar”[3]. Devierile doctrinare ale ecumeniștilor „ortodocși” sunt îndeajuns de rele, dar, când se ajunge la spiritualitate, se pare că nu există limite asupra a ceea ce poate fi spus sau crezut – un indiciu a cât de îndepărtată și de vagă a devenit tradiția și experiența spiritualității ortodoxe autentice, pentru „teologii ortodocși” de azi. Un studiu real și serios de „spiritualitate comparată” ar putea fi într-adevăr făcut, dar nu va da naștere nicicând unei „declarații comune”. Să luăm numai un exemplu: întâiul exemplu de „spiritualitate apuseana” citat de Dr. Arseniev – și de aproape oricine altcineva – este Francisc de Assisi, care, potrivit standardelor

spiritualității ortodoxe, este o pildă clasică de călugăr rătăcit duhovnicește și a căzut în înșelare *(prelest)*, fiind cinstit drept sfânt doar din cauză că Apusul căzuse deja în apostazie și pierduse standardul ortodox al vieții duhovnicești. În studiul nostru asupra tradiției duhovnicești ortodoxe din această carte (care nu a mai apărut, n.n.), va fi necesar să indicăm (prin contrast) cu exactitate unde Francisc și „sfinții” apuseni de mai târziu au rătăcit; pentru moment, este suficient să arătăm că atitudinea ce produce astfel de „institute ecumenice” și „declarații comune” este în mare măsură aceeași atitudine de diletantism frivol pe care deja am examinat-o mai sus, la un nivel mai popular.

Cauza principală a acestei atitudini patologice duhovnicește probabil că nu este atât atitudinea intelectuală greșită a relativismului teologic, ce predomină în cercurile „ecumenice”, cât ceva mai profund, ceva implicat în întreaga personalitate și felul de viață al multora din „creștinii” de astăzi. Cineva ar putea zări o frântură din aceasta în comentariul unui student ortodox al „Institutului Ecumenic”, sponsorizat de Consiliul Mondial al Bisericilor la Bossey, Elveția. Vorbind despre valoarea „întâlnirii personale cu atât de multe abordări diferite pe care noi nu le-am experiat până acum”, el notează că „cele mai bune discuții” (ce se purtau pe tema „evanghelismului”) „au avut loc nu în timpul ședințelor plenare, ci mai degrabă atunci când ședeam în fața șemineului, cu un pahar de vin alături”[4]. Remarca aceasta deplasată dezvăluie mai mult decât „obișnuitul” vieții contemporane; indică o atitudine cu totul modernă asupra Bisericii, teologiei și practicii ei. Dar aceasta ne aduce la a doua capcană fundamentală pe care trebuie să o evitam în studiul Sfinților Părinți.

A DOUA CAPCANĂ: „TEOLOGIE CU ȚIGARA”

Nu doar adunările „ecumenice” pot fi cu gândire ușuratică și neserioase; ar putea fi remarcat fix același ton la convențiile și „taberele de retragere” „ortodoxe” și la adunările „teologilor ortodocși”. Sfinții Părinți nu sunt mereu direct implicați sau discutați în astfel de adunări, dar o conștientizare a duhului acestui fel de adunări ne va pregăti să înțelegem fondul pe care-l aduc cu ei creștinii ortodocși serioși când încep să studieze spiritualitatea și teologia.

Una dintre cele mai mari organizații „ortodoxe” din Statele Unite este „Cluburile Ortodoxe Confederate Rusești”, care constă în principal din membrii fostei Mitropolii Ruso-americane care are o convenție anuală ale cărei activități sunt chiar tipice pentru „Ortodoxia” din America. Numărul din octombrie 1973 al *The Russian Orthodox Journal* este dedicat Convenției din 1973, la care Episcopul Dimitri de Hartford a spus delegaților: „Ceea ce văd eu aici, și sunt extrem de sincer, este că FROC este potențial cea mai mare forță spirituală din toată Ortodoxia americană” (p. 18). Este adevărat că un număr semnificativ de clerici participă la Convenție, de obicei inclusiv

Mitropolitul Irineu, că există slujbe religioase și că există mereu un seminar pe un subiect religios. Important, în timpul seminarului din acest an (intitulat, în spiritul „ortodox american", „Cum? Din nou Post?"), „au apărut întrebări care priveau seara de sâmbătă ca o perioadă de pregătire pentru duminică. S-au iscat conflicte deoarece stilul de viață american a făcut din noaptea de sâmbătă o 'noapte de socializare' a săptămânii". Un preot care era prezent a dat un răspuns ortodox la această întrebare: „Pledează pentru seara de sâmbătă să fie cu venirea la vecernie, spovedanie și o seară liniștită" (p. 28). Dar pentru organizatorii Convenției, nu exista nici o „contradicție" de nici un fel: au pus la dispoziție (ca la fiecare Convenție) o noapte de sâmbătă de dans în „spiritul vieții americane" depline și în alte nopți amuzamente asemănătoare, inclusiv o „Năzbâtie adolescentină" cu o „formație de Rock and Roll", o imitație după un cazinou cu jocuri de noroc „cu o atmosferă ce amintea de Las Vegas" și unele cursuri pentru bărbați pentru „arta 'culturală' a dansului din buric" (p. 24). Pozele din articole arată unele din aceste prostioare, care ne asigură că americanii „ortodocși" nu sunt nicidecum în urmă față de restul compatrioților în urmărirea distracțiilor nebunești nerușinate – presărate cu fotografii solemne ale Sfintei Liturghii. Acest amestec de sacru și ușurătate este considerat „normal" în „Ortodoxia americană" de astăzi; această organizație este (repetăm cuvintele episcopului) „potențial cea mai mare forță spirituală în toată Ortodoxia americană". Dar **ce pregătire duhovnicească poate să aibă o persoană pentru Sfânta Liturghie când și-a irosit seara dinainte sărbătorind duhul acestei lumi** și a petrecut multe ore în weekend în distracții total ușuratice? Un observator serios poate doar să răspundă: O astfel de persoană aduce cu sine duhul lumesc, tocmai lumescul este aerul pe care-l respiră; și, de aceea, pentru el Ortodoxia însăși intră în „stilul de viață normal" american. Dacă o astfel de persoană ar începe să citească pe Sfinții Părinți, care vorbesc despre un mod de viață total diferit, i s-ar părea că sunt total neimportanți pentru modul lui de viețuire sau i s-ar cere să răstălmăcească învățătura lor pentru a o face aplicabilă la modul lui de viață.

Acum să ne uităm la o adunare „ortodoxă" mai serioasă, unde Sfinții Părinți sunt într-adevăr menționați: „Conferințele" anuale ale „Orthodox Campus Commission". Toamna anului 1975, numărul din revista *Concern* redă o serie de fotografii de la Conferința din 1975, al cărei scop a fost în întregime „duhovnicesc": același spirit „normal", cu tinere în fuste scurte (care face de rușine chiar și Convenția FROC!) și preotul distribuind o „adresă" cu mâna în buzunar... și într-o asemenea atmosferă creștinii ortodocși discută subiecte precum „Duhul Sfânt în Biserica Ortodoxă". Același număr din *Concern* ne dă o idee despre ce se întâmplă în *mințile* unor astfel de oameni formal „normali". O coloană nouă despre „eliberarea femeilor" (cu un titlu atât de vulgar deliberat, încât nu e nevoie să-l repetăm aici) este editată de o tânără convertită deșteaptă: „Când m-am convertit la Ortodoxie, am simțit că eram

conștientă de majoritatea problemelor pe care aveam să le întâlnesc în Biserică. Știam despre naționalismul smintitor care dezbină Biserica, despre certurile și facțiunile care îmbolnăvesc parohiile și de ignoranța religioasă...” Apoi această scriitoare trece să pledeze pentru „reformarea” perioadei tradiționale de „îmbisericire” a femeii după naștere, precum și a altor atitudini din „lumea veche” pe care această americancă modernă le găsește „nedrepte”. Poate nu a întâlnit niciodată un autentic cleric sau mirean ortodox care să-i poată explica sensul sau să-i transmită tonul unui mod de viață autentic ortodox; poate dacă ar întâlni pe cineva așa, nici nu și-ar dori să-l înțeleagă, nici să priceapă că cele mai rele dintre „problemele” convertiților de astăzi nu sunt deloc în mediul ortodox ușor de criticat, ci mai degrabă în *mintea și atitudinea convertiților înșiși*. Modul de viață reflectat în *Concern* nu este un mod de viață ortodox și chiar tonul lui face ca orice apropiere de modul ortodox de viață să fie aproape imposibil. Astfel de periodice și conferințe reflectă pe cei mai mulți dintre tinerii răsfățați, ușuratici de astăzi care, atunci când vin la religie, se așteaptă să găsească „duhovnicie prin confort”, ceva ce este logic pentru pe moment pentru mințile lor imature, care au fost năucite de „educația lor modernă”. Tinerii – și mulți dintre clericii bătrâni de astăzi, fiind ei înșiși expuși la atmosfera lumească în care cresc tinerii – uneori se apleacă să măgulească înclinația tinerilor spre criticarea bătrânilor și „ghetou-ului” lor ortodox și în cel mai bun caz le țin o prelegere academică lipsită de putere pe subiecte peste mințile lor. Ce folos este să vorbești cu astfel de tineri despre „îndumnezeire” sau „calea Sfinților” (*Concern,* Toamna, 1974) – concepte care, sigur, sunt pe înțelesul la nivel intelectual pentru liceenii de astăzi, dar pentru care ei sunt total nepregătiți emoțional și duhovnicește, fără să știe ABC-ul a ce înseamnă să lupți în viața ortodoxă și să se separe cineva de fondul și educația lui lumești? Fără o astfel de pregătire și antrenare în ABC-ul vieții duhovnicești și în ignorarea diferenței dintre lumesc și modul de viață ortodox, astfel de prelegeri nu pot avea vreun rezultat duhovnicesc rodnic.

Văzând acest fond din care ies tinerii de astăzi creștini ortodocși în America (și în lumea liberă), nu este surprinzător să se descopere o lipsă generală de seriozitate în majoritatea lucrărilor – prelegere, articole, cărți – despre teologia și spiritualitatea ortodoxe de astăzi; și mesajul chiar al celor mai bune prelegeri și autori din jurisdicțiile ortodoxe „mainstream” de astăzi pare ciudat de lipsit de putere, fără forță duhovnicească. La fel, la un nivel mai popular, viața unei parohii uzuale de astăzi dă impresia unei inerții duhovnicești asemănătoare cu „teologii ortodocși” de astăzi. De ce se întâmplă asta?

Lipsa de putere a Ortodoxiei după cum e foarte larg exprimată și trăită astăzi este fără îndoială ea însăși produsul sărăciei, a lipsei de seriozitate a vieții contemporane. **Ortodoxia de astăzi, cu preoții, teologii și credincioșii ei, a devenit *lumească*.** Tinerii care vin din casele confortabile și fie acceptă sau

caută („ortodocșii nativi” și „convertiții” sunt la fel în această privință) o religie care nu este îndepărtată de viața cu mulțumire de sine pe care au cunoscut-o; profesorii și prelegerile al căror centru este lumea academică, unde, în mod notoriu, nimic nu este acceptat ca fiind esențialmente serios, o problemă de viață și moarte; chiar atmosfera academică a lumescului plin de sine în care aproape toate „taberele de retragere”, „conferințele” și „instituțiile” au loc – toți acești factori se combină pentru a produce o atmosferă artificială de seră în care, orice s-ar spune despre adevărurile sau experiențele uimitoare ortodoxe, chiar prin contextul în care sunt spuse și în virtutea orientării lumești atât a vorbitorului, cât și a ascultătorului, *nu poate* lovi adâncimile sufletului și să producă o implicare profundă care era normală pentru creștinii ortodocși. În contrast cu această atmosferă de seră, educația *naturală* ortodoxă, *transmiterea* naturală *însăși a Ortodoxiei*, intervine în ceea ce era acceptat drept mediul natural ortodox: mânăstirea, unde nu doar începătorii, ci și mirenii evlavioși veneau să fie îndrumați pe cât de mult de atmosfera de pace sfântă și de discuția cu un bătrân cinstit, parohia normală, dacă preotul ei este cu mentalitate „de modă veche”, aprins după ortodoxie și foarte dornic după mântuirea turmei lui căreia nu-i va scuza de voie păcatele și obiceiurile lumești, ci îi îndeamnă mereu spre o viață duhovnicească mai înaltă; chiar și școala teologică, dacă este după tipul vechi și nu modelată după universitățile seculare din Occident, unde există oportunitatea să se producă un contact viu cu cărturari ortodocși adevărați, care chiar își trăiesc credința și gândesc potrivit „vechii școli” de credință și evlavie. Dar toate acestea – ceea ce era privit ca mediu normal ortodox – sunt acum disprețuite de către creștinii ortodocși care sunt în acord cu mediul artificial al lumii moderne și care nu mai face nici măcar parte din experiența noii generații. **În emigrația rusă, „teologii” noii școli,** care sunt dispuși să fie în acord cu moda intelectuală, să-l citeze pe ultimul academician romano-catolic sau protestant, să adopte tonul total „normal” al vieții contemporane și îndeosebi al lumii academice – **au fost numiți** corespunzător „**teologi cu țigară**”. Cu o justificare egală, ar putea fi numiți „teologi la un pahar de vin” sau avocați ai „teologiei cu stomacul plin” sau „spiritualitate confortabilă”. Mesajul lor nu are nici o putere deoarece ei înșiși sunt total din această lume și se adresează oamenilor lumești într-o atmosferă lumească – din toate acestea nu iese la suprafață o mină ortodoxă, ci doar vorbă deșartă și fraze goale, pompoase.

O reflectare fidelă a acestui duh la un nivel popular poate fi văzută într-un articol scurt scris de un mirean proeminent al Arhiepiscopiei grecești din America și publicat în ziarul oficial al acestei eparhii. Evident influențat de „renașterea patristică” ce a lovit Arhiepiscopia greacă și seminarul ei acum câțiva ani, acest mirean scrie: „Expresia ‘a sta nemișcat’ este una necesară astăzi. De fapt, este o parte importantă a tradiției ortodoxe, dar lumea rapidă în care trăim pare să o alunge din programul nostru”. Pentru a găsit această tăcere, el pledează pentru „punerea unui început, chiar și în casele noastre…

La masă înainte de mâncare, în loc de o rugăciune pe de rost, de ce nu un minut de rugăciune tăcută și apoi a spune împreună ‘Tatăl nostru’? Am putea experimenta aceasta în parohiile noastre în timpul slujbelor. Nimic nu trebuie adăugat sau scos. La sfârșitul slujbei pur și simplu treceți la o rugăciune, cântare sau mișcare auzită și doar stați în liniște, fiecare rugându-ne pentru prezența lui Dumnezeu în viețile noastre. Liniștea și disciplina trupului sunt o parte din tradiția noastră ortodoxă. În trecutul de secole era numită în Biserica de Răsărit ‘mișcarea isihastă’… A fi nemișcat. Este un început spre înnoirea interioară de care avem toți nevoie și ar trebui să o căutăm” (*The Orthodox Observer,* Sept. 17, 1975, p. 7.)

Autorul evident are intenții bune, dar, ca înseși bisericile ortodoxe de astăzi, este prins în capcana gândirii lumești care face imposibil ca el să vadă lucrurile *în modul normal ortodox*. Nu mai trebuie spus că, dacă citește cineva pe Sfinții Părinți și trece la o „înnoire patristică” doar pentru a-și trece în program din când în când un moment de liniște curat exterioară (care este evident umplută *interior* cu un ton lumesc al vieții lui întregi din afara acelei clipe!) și să o umfle cu numele exaltat de isihasm – atunci e mai bine a nu citi pe Sfinții Părinți deloc, pentru că această privire ne va conduce pur și simplu să devenim fățarnici și falși, nu mai destoinici să separăm sacrul de ușurătate decât organizațiile tinerești ortodoxe. Pentru apropierea de Sfinții Părinți, trebuie strădanie de a ieși din această atmosferă lumească după recunoașterea ei drept ce este. O persoană care este acasă în atmosfera „retragerilor…, conferințelor” și „institutelor” ortodoxe de astăzi nu poate fi acasă în lumea spiritualității autentice ortodoxe, care are un „ton” total diferit de ceea ce este prezent în aceste expresii tipice de lumesc „religios”. Trebuie să înfruntăm deschis un adevăr dureros, dar necesar: **o persoană care citește *serios* pe Sfinții Părinți și care se luptă după puterea sa** (chiar și la un nivel primitiv) **să ducă o viață duhovnicească ortodoxă** – trebuie să nu fie în pas cu timpul, trebuie să fie înstrăinată de atmosfera mișcărilor și discuțiilor „religioase” contemporane, trebuie să-și dea silința conștient să ducă o viață destul de diferită de cea reflectată astăzi în aproape toate cărțile și revistele „ortodoxe”. Toate astea, la sigur, sunt mai ușor de spus decât de făcut; dar dar există unele ajutoare de natură generală care ne pot ajuta în această luptă. Ne vom întoarce la acestea după o scurtă examinare a încă unei capcane de evitat în studiul Sfinților Părinți.

A TREIA CAPCANĂ: „RÂVNA FĂRĂ CUNOȘTINȚĂ” (Rom. 10:2)

Dată fiind lipsa de putere și de gust a „Ortodoxiei” lumești de astăzi, nu este surprinzător că cineva, chiar și în mijlocul organizațiilor „ortodoxe” lumești, ar trebui să prindă o ocheadă din focul adevăratei Ortodoxii care este conținută în slujbele divine și în scrierile patristice și, ținându-l ca pe un standard împotriva celor care sunt mulțumiți cu religia lumească, ar deveni zeloți ai adevăratei vieți și credințe ortodoxe. În sine, acesta e un fapt

lăudabil; dar în practică nu e ușor de scăpat de plasa lumescului și foarte adesea asemenea zeloți nu doar că arată multe semne de lumesc de care vor să scape, dar sunt duși chiar în afara tărâmului tradiției ortodoxe cu totul în **ceva mai asemănător unui sectarism înfierbântat.**

Cel mai uimitor exemplu de asemenea **„râvnă/zel fără cunoștință"** poate fi văzut în mișcarea „harismatică" din ziua de astăzi. Nu trebuie să fie descrisă aici această mișcare[5]. Fiecare număr din revista *The Logos* al „harismaticilor ortodocși" vădește tot mai clar că printre acești creștini ortodocși care au fost trași în această mișcare nu există un fond solid în *experiența* creștinismului patristic și apologiile lor sunt aproape integral protestante în limbaj și ton. *The Logos*, sigur, a citat lucrări ale Sf. Simeon Noul Teolog și ale Sf. Serafim de Sarov despre dobândirea Duhului Sfânt; dar contrastul dintre aceste învățături ortodoxe adevărate despre Duhul Sfânt și experiențele protestante descrise în aceeași revistă este atât de strălucitoare, încât este evident că sunt implicate două realități total diferite: una, Duhul Sfânt, Care vine doar la cei care luptă în adevărata viețuire ortodoxă, dar nu (în aceste timpuri din urmă) într-un mod spectaculos; și cealaltă, „spiritul vremii" ecumenist religios, care ia în posesie tocmai pe cei care renunță (sau nu au știut niciodată) la modul de viață „exclusiv" ortodox și „se deschid" pe ei înșiși unei noi revelații accesibile tuturor, indiferent din ce sectă. **Cine studiază cu grijă pe Sfinții Părinți și aplică învățăturile lor la viața sa va fi în stare să detecteze într-o astfel de mișcare semnele de basm ale înșelării duhovnicești** și va recunoaște și practicile și tonul destul de ne-ortodoxe care o caracterizează.

Există și o formă destul de nespectaculoasă de „râvnă fără cunoștință" care poate fi mai primejdioasă pentru creștinul ortodox serios de rând deoarece îl poate duce aiurea în viața lui duhovnicească personală fără să-i fie vădită prin vreun semn evident de înșelare duhovnicească. Acesta este un pericol în special pentru noii convertiți, pentru începătorii de mănăstire – și, într-un cuvânt, pentru oricine a cărui râvnă este tânără, în mare parte netestată de experiență și nedomolită de prudență.

Acest tip de râvnă este produsul a combinării a două atitudini de bază. Prima, există un idealism înalt care este inspirat în special de relatările locuitorilor din pustie, faptele de nevoință aspră, stări duhovnicești ridicate. Acest idealism în sine este bun și este caracteristic pentru toți adevărații râvnitori după viața duhovnicească; dar, pentru a fi roditor, trebuie să fie temperat de o experiență reală a greutăților și luptei duhovnicești și de umilința născută din această luptă dacă este autentică. Fără această temperare, va pierde contactul cu realitatea vieții duhovnicești și va deveni neroditoare prin următoarele – pentru a cita din nou cuvintele Episcopului Ignatie – „un vis imposibil după o viață perfectă descrisă viu și atrăgător în imaginația lui". Pentru a face acest idealism roditor trebuie cum să fie urmate sfatul Episcopului Ignatie: „**Nu te**

încrede în gândurile, opiniile, impulsurile sau înclinațiile tale, chiar dacă-ți oferă sau îți pun în față într-o formă atractivă cea mai sfântă viață monahală” (*The Arena,* cap. 10).

În al doilea rând, se adaugă acestui idealism înșelător, în special la vârsta raționalistă o atitudine extrem de *critică* aplicată la orice nu se ridică la standardul imposibil de înalt al începătorului. Aceasta este cauza principală a deziluziei care lovește adesea pe convertiți și pe începători după ce s-a stins prima lor răbufnire de entuziasm pentru Ortodoxie sau viața monahală. Deziluzia este un semn sigur că abordarea lor față de viața duhovnicească și față de citirea Sfinților Părinți are fost părtinitoare, cu o supra-accentuare pe cunoașterea abstractă care-l umflă și o lipsă de accentuare sau totală ignoranță față de *durerea inimii*, care trebuie să însoțească lupta duhovnicească. Așa este cazul cu începătorul care descoperă că regula postului în mănăstirea pe care a ales-o nu se ridică la ceea ce a citit despre Părinții pustiei sau că tipicul slujbelor nu se ține la literă sau că părintele său duhovnicesc are scăderi omenești ca oricine altcineva și nu este, de fapt, un „Bătrân purtător de Dumnezeu”; dar același începător este primul care se prăbușește după scurtă vreme sub un canon de postire sau un tipic nepotrivit pentru zilele noastre slabe duhovnicește și care găsește că e imposibil să fie încrezător în părintele duhovnicesc fără de care nu poate fi călăuzit duhovnicește deloc. Oamenii care trăiesc în lume pot găsi paralele la fel cu această situație monahală în noii convertiți din parohiile ortodoxe de astăzi.

Învățătura patristică despre *durerea inimii* este una dintre cele mai importante învățături pentru zilele noastre, când „cunoașterea din cap” este atât de supra-accentuată pe seama unei dezvoltări corecte a vieții emoționale și duhovnicești. Acest punct va fi discutat în capitolele potrivite ale acestei Patrologii. Lipsa acestei experiențe esențiale este responsabilă mai presus de toate pentru diletantismul, trivialitatea, lipsa de seriozitate în studierea curentă a Sfinților Părinți astăzi; **fără ea, nu pot fi împlinite învățăturile Sfinților Părinți în viață.** Poate fi atins nivelul cel mai înalt al înțelegerii cu mintea al învățăturii Sfinților Părinți, pot fi la degetul mic citate din Sfinții Părinți pe orice subiect, pot fi dobândite „experiențe duhovnicești” care *par* să fie cele descrise în cărțile patristice, pot fi cunoscute perfect capcanele în care este posibil să cazi în viața duhovnicească – și totuși, **fără durerea inimii, poți fi un smochin uscat, un „atoatecunoscător”** plictisitoare este mereu „corect” sau un adept în toate experiențele din ziua de astăzi, care nu cunoaște și nu poate transmite adevăratul duh al Sfinților Părinți.

Tot ce a fost spus mai sus nu este nicidecum un catalog complet al modurilor cum să *nu* citim sau să abordăm pe Sfinții Părinți. Este doar o serie de sugestii despre multele moduri în care este posibil să abordăm pe Sfinții Părinți greșit și, de aceea, să nu iasă nici un folos sau chiar să fim vătămați din citirea lor.

Este o încercare de a avertiza pe creștinii ortodocși că studierea Sfinților Părinți este o problemă serioasă, care nu ar trebui asumată în ușor, potrivit cu vreuna din modele intelectuale ale timpurilor noastre. Dar **acest avertisment ar trebui să nu sperie pe creștinii ortodocși serioși.**

Citirea Sfinților Părinți este, într-adevăr, un lucru indispensabil pentru cineva care prețuiește mântuirea lui și dorește să o lucreze cu frică și cutremur; dar trebuie să vină la această citire într-un mod practic, așa încât să aducă un folos maxim din ea.

Din The Orthodox Word, Vol. 11, No. 6 (Nov.-Dec., 1975), 228-239. Se pare că a fost începutul unei cărți intitulată *Sfinții Părinți ai spiritualității ortodoxe*. Din nefericire, această serie s-a încheiat cu acest al treilea fascicul.

Note

[1] Archimandrite Demetrius Trakatellis, “St. Neilus on Prayer,” Sobornost, 1966, Winter-Spring, page 84.

[2] Diakonia, 1974, no. 4, pages 380, 392.

[3] Fr. Thomas Hopko, in St. Vladimir’s Theological Quarterly, 1969, no. 4, p. 225, 231.

[4] St. Vladimir’s Theological Quarterly, 1969, no. 3, p. 164.

[5] O descriere detaliată poate fi citită în Ortodoxia și Religia viitorului, 1975.

Căile cerești ale studiului patristic și teologiei (din îndrumările Cuviosului Paisie Aghioritul)

12 Iul 2022

sursa: https://theodosie.ro/2022/07/12/caile-ceresti-ale-studiului-patristic-si-ale-teologiei-din-indrumarile-cuviosului-paisie-aghioritul

Pentru concentrarea ta, în general, şi mai ales în rugăciune, precum şi pentru întărirea sufletului tău, **îţi este absolut necesară citirea Noului Testament şi a cărţilor ajutătoare ale Sfinţilor Părinţi pentru a-l înţelege.** Nu citi încă Vechiul Testament, ca să nu te vatămi, deoarece nu te afli încă într-o stare duhovnicească bună și te vei sminti. Mai târziu însă, când vei ajunge la nepătimire, toate te vor ajuta şi uimi, dar nu acum, când vârsta ta nu te ajută.

Ajută foarte mult Vieţile Sfinţilor, **Patericul**, **Everghetinosul**, **Scara**, **Războiul nevăzut**, Sfântul Efrem şi Lavsaiconul. Încă este bine să cercetezi pe Avva Isaac, cu toate că e considerat necesar mai ales pentru cei sporiţi, căci ajută şi pe începători pentru a prinde sensul cel mai adânc al vieţii şi să alunge orice fel de complex, dacă există.

Cercetând aceste cărţi ale Sfinţilor Părinţi, ele îţi vor încălzi sufletul şi te vor ajuta să te căieşti mult, ca să imiţi pe Sfinţi şi, în paralel, îţi vor aduce o mare smerenie, când te vei compara pe tine cu Sfinţii. Lucrul acesta, fireşte, îţi va alunga şi orice simţământ fals ce ţi s-ar fi născut mai înainte, prin care te considerai oarecum sfânt, comparându-te cu hippie etc., deoarece numai Dumnezeu cunoaşte inimile oamenilor, în timp ce noi judecăm „după înfăţişare” (In. 7, 24).

Să nu citeşti cărţi şi tipărituri revoluţionare, care se referă la teme bisericeşti, ca să-ţi păstrezi liniştea, deoarece tu nu eşti competent pentru aceste probleme serioase. Ai nevoie de cărţi care să te ajute la pocăinţă. Dacă vrei să ajuţi Biserica, îndreaptă-te pe tine însuţi şi imediat se îndreaptă o părticică a Bisericii. Şi dacă aceasta ar face-o toţi, Biserica ar fi îndreptată.

Înainte de a începe citirea din Sfinţii Părinţi, fă cel puţin două minute rugăciune, ca să te lumineze Dumnezeu să înţelegi noimele dumnezeieşti. Dacă nu-ţi ajunge timpul de studiu, nu e nevoie să te grăbeşti să termini capitolul, deoarece scopul nostru nu este să terminăm capitolele, ci să intre ceva în capul nostru.

Iarăşi, să nu-ţi placă numai să citeşti şi să rămâi cu admiraţia faţă de Sfinţi, deoarece aceasta o fac mirenii, care citesc cu sufletul la gură noile peripeţii ale lui Tarzan şi se mulţumesc cu atât. Scopul nostru însă este duhovnicesc şi

trebuie ca, încet-încet, să ne hrănim cu nevoinţele din vieţile Sfinţilor Părinţi. De aceea, când citim, să imităm vaca ce preferă trifoiul în locul paielor şi care, după ce mănâncă, rumegă mâncarea, în felul acesta făcând hrana lapte.

Pe cât poţi, caută ca în casa ta **să ai pentru citit o linişte corespunzătoare şi, dacă e cu putinţă, o cameră separată**, ca să simţi atmosfera de chilie. Deoarece aceasta te va ajuta mult ca să te afli pe tine însuţi şi, în paralel, îţi va da puteri duhovniceşti ca să treci orice fel de greutate cu linişte, fără enervare.

Să citeşti, pe cât poţi, vieţile sfinţilor, care accentuează pocăinţa, ca să te foloseşti.

Nu citi cărţi dogmatice, deoarece nu sunt pentru începători. Dar chiar şi mai târziu, dacă nu ştii carte, să nu le citeşti, deoarece, precum din pricina Filocaliei unul lipsit de carte cade în înşelare, înţelegând-o anapoda, la fel şi cărţile dogmatice te pot duce la o altfel de înşelare. Înşelarea din Filocalie va pricinui o linişte diavolească a simţământului fals că nu eşti decât cu puţin mai jos (în smerenie) decât Sfântul Grigorie Sinaitul. Iar erminia dogmei îl face pe cel fără carte, deşi este o fiară sălbatică şi plin de invidie înfricoşată, să creadă că este Sfântul Marcu Eugenicul.

Sinaxarul ajută mult deoarece în el fiecare poate afla orice fel de vitamină de care are nevoie sufletul său. Este bun şi sinaxarul zilei. De asemenea, **Sfântul Ioan Scărarul este absolut necesar** pentru fiecare monah (ca prototip), precum şi Everghetinosul (sau Patericul), Lavsaiconul, Limonariul, Sfântul Efrem, Războiul nevăzut, Filocalia (dacă eşti cu carte) – afară de tomul IV, „Despre rugăciunea minţii”, deoarece acolo este nevoie să ai şi nevoinţă ca să înţelegi şi nu-ţi va ajunge numai faptul că eşti învăţat (de nu vei avea şi un povăţuitor experimentat, care este foarte necesar). Deoarece este primejdios, precum am spus, să nu amestece cineva lacrimile sale ieftine cu cele preţioase ale Sfinţilor Părinţi şi să se înşele. Iar aceasta este cu atât mai periculos pentru caracterele sentimentale.

Acelaşi pericol, poate şi mai mare, poate veni din lucrările Sfântului Simeon Noul Teolog, deoarece unii ca aceştia amestecă, afară de lacrimi, şi dumnezeiasca dragoste a Sfântului cu propriile lor simţăminte, precum şi dragostea Sfântului ce o avea către Stareţul său cu sentimentalismul lor, de multe ori bolnav şi plin de toxine duhovniceşti, lucru pe care este greu să-l înţeleagă.

De asemenea, **şi femeile au nevoie de atenţie** (din pricina caracterului); să nu citească pe Sfântul Simeon dacă încă n-au dobândit bărbăţia sufletească. Este nevoie de ajutor atât de la stareţă, pentru a filtra dragostea lor şi a se îmbărbăta duhovniceşte, cât şi de la ele însele, pentru a întoarce toată nevoinţa lor împotriva moliciunii care pricinuieşte acest mucegai. Fireşte,

medicamentul necesar aici este viaţa aspră, precum şi limitarea la absolutul necesar a băilor. Din viaţa aspră va veni îndoita însănătoşire, a sufletului şi a trupului, iar din această sănătate se vor naşte dulceţile dumnezeieşti (din petrecerea aspră trupească care se face cu cunoştinţă şi discernământ).

Este adevărat că **unii stareţi nu-l recomandă pe Avva Isaac**, ca să nu le plece călugării în pustie... **Dar Avva Isaac nu recomandă elevilor de la şcoala generală să meargă la Universitate**, nici acelora care încă n-au terminat gimnaziul. De aceea, stareţul va trebui să-l ajute în privinţa aceasta pe noul începător, ca să-i înţeleagă pe Sfânt şi să se folosească mult din cartea lui cea inspirată de Dumnezeu.

Când un începător prezintă astfel de simptome (adică vrea să plece la pustie), deşi n-a terminat nici gimnaziul cel duhovnicesc, unul ca acesta se dovedeşte **un cap sec**. Când spun „sec”, nu-l înţeleg cu desăvârşire gol, deoarece în capul lui sec are totuşi o părere înaltă despre sine.

Teologia este cuvântul lui Dumnezeu ce se percepe de sufletele simple, smerite şi renăscute duhovniceşte, iar nu cuvintele frumoase ale minţii ce se alcătuiesc prin tehnica filologică şi se exprimă prin duh juridic sau lumesc.

Cuvintele meşteşugite nu pot vorbi sufletului omului, precum nu poate vorbi o statuie frumoasă, afară numai dacă ascultătorii sunt foarte lumeşti şi se mulţumesc în mod simplu numai cu cuvinte frumoase.

Teologia ce se învaţă ca ştiinţă, de obicei cercetează lucruri istorice şi, prin urmare, ele se înţeleg în mod exterior; deoarece lipseşte asceza patristică, nevoinţele lăuntrice, ea este plină de îndoieli şi de semne de întrebare, deoarece omul nu poate înţelege cu mintea energiile dumnezeieşti, dacă nu se nevoieşte mai întâi să le trăiască, ca să lucreze înlăuntrul său harul lui Dumnezeu.

Cel ce crede că poate cunoaşte tainele lui Dumnezeu prin teoria ştiinţifică exterioară se aseamănă cu acel lipsit de minte care vrea să vadă raiul cu telescopul.

Toţi cei ce se nevoiesc patristic se fac teologi practici prin cercetarea lor de către harul Sfântului Duh. Iar acei dintre aceştia care au ştiinţa de carte exterioară, precum şi pe cea lăuntrică, a sufletului, pot descrie tainele dumnezeieşti şi le pot explica în mod corect, precum au făcut mulţi dintre Sfinţii Părinţi.

Iarăşi **nu e bine ca să teologhisească cineva cu teologii străine**, deoarece unul ca acesta seamănă cu omul sterp care înfiază copii străini şi-i prezintă apoi ca pe ai lui proprii, apărând ca un tată cu mulţi fii. Sfinţii Părinţi au scos din inima lor cuvântul dumnezeiesc sau experienţele lor din luptele lor duhovniceşti împotriva răului şi din focurile ispitelor, lucruri ce le-au mărturisit sau scris smerit, ca să ne ajute pe noi, cei născuţi după ei, din

dragoste; dragoste pe care n-au ţinut-o niciodată pentru ei înşişi, precum şi smerenia şi toate harismele lui Dumnezeu au recunoscut că sunt ale lui Dumnezeu.

Când în om merge mai înainte curăţia şi vine simplitatea cu credinţa ei fierbinte şi cu evlavia sa, atunci se sălăşluieşte în noi Sfânta Treime şi prin acea iluminare dumnezeiască **uşor află cineva cheia noimelor dumnezeieşti**, aşa fel ca să explice Duhul lui Dumnezeu într-un mod foarte simplu şi firesc, fără durere de cap intelectuală.

În raport cu curăţia sau viclenia ce o arată cineva face şi interpretările sale, folosindu-se sau vătămându-se, folosind sau vătămând. De multe ori vatămă cineva chiar şi cu lipsa sa de experienţă, deşi e mişcat de bună intenţie. De pildă, neştiind că există şi vin alb, bagă în el vopsea roşie, chipurile să-l facă mai bun, dar astfel otrăveşte lumea. Chiar şi lipsa de experienţă, fără de viclenie, ci având dreptate şi raţiune omenească, iarăşi va nedreptăţi pe Duhul lui Dumnezeu, nedreptăţindu-se, prin urmare, pe sine însuşi şi pe ceilalţi.

Toţi cei ce îşi justifică răutatea lor prin, chipurile, controlul celorlalţi şi nu prin al lor înşişi, sau prin a arăta lumii situaţii bisericeşti – chiar şi lucruri ce nu se grăiesc – pretextând spusa: „spune-l Bisericii” (Mt. 18, 17), să facă început mai întâi de la mica lor biserică, de la familia lor sau de la obştea lor şi, dacă li se pare că e bine, atunci să-şi bată joc şi de **Mama Biserică**. Dar **eu cred că fiii cei buni niciodată nu clevetesc pe mama lor.** Din păcate însă, mulţi necugetaţi dau un îmbelşugat material de război ereticilor şi răpesc oraşe si sate ortodoxe, iehoviștii etc. mărindu-si lucrarea lor misionară.

Dacă omul nu îşi curăţă de zgură cablurile sale duhovniceşti, continuu el va fi scurtcircuitat şi plin de teorii lumeşti, cu îndoieli şi semne de întrebare. Atunci nu mai teologhisim, ci filologhisim istoriceşte sau cercetăm lucrurile juridic şi matematic. Adică dacă cuiele ce au străpuns pe Hristos au fost trei sau patru sau câţi ostaşi au fost când au răstignit pe Hristos şi nu înaintăm spre ceea ce are însemnătate, anume că **Hristos S-a răstignit pentru păcatele noastre, ca să ne elibereze, şi că a suferit mai mult decât toţi Sfinţii Mucenici.**

Sfinţii Părinţi, odinioară, fugeau mai întâi în pustie şi se goleau de patimile lor nevoindu-se şi, fără planuri şi programe personale, se lăsau în mâinile lui Dumnezeu, evitând cinstirile şi stăpânirile, chiar şi când ajungeau la măsura sfinţeniei.

În epoca noastră însă, mulţi dintre noi, ispitiţi din păcate de dragostea lumească, ce nu are nici un sens duhovnicesc, **mergem chipurile să facem binele, să dăm sânge, dar sângele nostru este plin de microbi duhovniceşti şi vătămăm mai mult.**

Dar dacă am fi trăit după Sfinţii Părinţi, am fi dobândit toată sănătatea duhovnicească, pe care ar fi invidiat-o toţi eterodocșii și astfel și-ar fi lăsat înşelăciunile lor bolnăvicioase şi s-ar fi mântuit fără de piedică. Aceasta deoarece ei acum nu se mai mişcă de tradiţia noastră patristică, ci vor să vadă şi continuitatea noastră patristică, înrudirea noastră adevărată cu Sfinţii noştri.

În epoca noastră s-au înmulţit cuvintele şi cărţile şi s-au împuţinat faptele de virtute, deoarece oamenii au fost influenţaţi de duhul lumesc care urmăreşte numai cele uşoare şi evită osteneala trupească. Adică cei mai mulţi dintre noi preferă mai mult cititul şi puţini sau deloc aplicarea în practică. **Ne minunăm numai de sfinţii atleţi ai Bisericii noastre, fără să ne dăm seama cât s-au ostenit, deoarece nu ne-am ostenit ca să putem înţelege osteneala lor, ca să-i iubim şi să ne nevoim cu mărime de suflet spre a-i imita.**

Cei care urmăresc stăpâniri în vreme ce sunt stăpâniţi de patimi şi prezintă interesele lor personale ca duhovniceşti, apelând chiar şi la stăpânirile lumeşti ca să le rezolve problemele lor bisericeşti, unii ca aceştia sunt deja părăsiţi de harul lui Dumnezeu.

Când cineva încearcă să rezolve problemele bisericeşti într-un mod ortodox, dar scopul lui e să se aranjeze cât mai bine pe sine însuşi, cum va fi oare acela binecuvântat de Dumnezeu?

Iarăşi nu trebuie să se mire nimeni de cei ce aranjează treburile bisericeşti foarte bine, în chip ortodox, dacă ei înşişi nu sunt bine aranjaţi în Biserică, ci o tulbură cu exagerări sau pogorăminte fără discernământ.

Cele două extreme întotdeauna o chinuiesc pe Maica Biserica, dar şi cei ce le promovează se chinuiesc, deoarece aceste două extreme de obicei se împung... Adică este ca şi cum un capăt l-ar ţine îndrăcitul, când suferă de obrăznicie duhovnicească (dispreţ faţă de toate), iar celălalt capăt l-ar ţine nebunul, când are râvnă pruncească cu strâmtime de minte, când – ferească Dumnezeu – pot să se lovească aceste două capete şi nimeni „să nu le poată da de capăt”.

Cei ce vor putea îndoi aceste două capete, aşa fel ca să le unească, se vor încununa de Hristos cu două cununi de smarald.

Nu trebuie să creăm probleme în Biserică, nici să mărim micile neorânduieli omeneşti ce se fac, ca să nu pricinuim mai mare rău şi să se bucure cel viclean.

Din păcate, **în epoca noastră avem mulţi care tulbură pe Maica Biserică.** Dintre aceştia, cei cu ştiinţă de carte au prins dogma cu mintea şi nu cu duhul Sfinţilor Părinţi. Iar ceilalţi, care sunt fără ştiinţă de carte, au prins-o şi aceştia cu dinţii, de aceea şi scrâşnesc din dinţi când discută probleme

bisericeşti, pricinuindu-se astfel Bisericii cea mai mare pagubă şi mai mare rană de la aceştia, decât de la cei ce ne luptă Ortodoxia noastră.

Faptul că mulţi au făcut iehovişti prin acest tipic diavolesc (teatralizarea clerului şi a Bisericii) este cunoscut duhovnicilor, părinţilor cu dreaptă socoteală, precum de asemenea este cunoscut tuturor că n-au făcut nici un iehovist ortodox prin acest mod neortodox.

Nu este sincer şi cinstit cel ce spune adevărul în faţă, nici cel care îl publică, ci cel ce are dragoste, viaţă dreaptă şi vorbeşte cu discernământ atunci când trebuie, spunând cele ce trebuie la vremea cuvenită.

Cei ce cercetează fără discernământ au întunecare duhovnicească şi răutate, iar pe oameni îi văd, din păcate, ca pe nişte lemne. Unii ca aceştia, în vreme ce îi cioplesc fără de milă, făcând pe oameni să sufere, se bucură de cioplitura ce le-o fac.

Cei ce se grăbesc să facă pe Părintele duhovnicesc, având încă multe toxine duhovniceşti, seamănă cu gutuile verzi strepezite, peste care oricât zahăr am pune, nici o pricopseală nu li se face, iar dacă li se şi face, repede se acresc. Cuvintele dulci și adevărurile mari au valoare doar atunci când ies din guri adevărate şi prind rădăcini numai în suflete binevoitoare şi la oamenii mari care au minte curată.

Mai mare valoare are un om binecuvântat, care s-a schimbat lăuntric şi s-a sfinţit şi pe dinafară decât toţi oamenii care se schimbă mereu numai la exterior (hainele lor), păstrându-şi pe dinlăuntru pe omul lor cel vechi cu păcate arheologice.

Mai mare valoare are un cuvânt al omului smerit şi cu lucrare, pe care îl scoate cu durere din adâncurile inimii sale, decât o grămadă de cuvinte ale omului exterior, ce ies cu viteză din gura sa instruită, dar care nu mişcă sufletele, pentru că unul ca acesta este trup, iar nu limbă de foc a Sfântului Duh.

Extrase din cartea **Cuv. Paisie Aghioritul, *Epistole. Cale către cer*, Ed. Evanghelismos**

Observație: Aceste cugetări selectate de la Sf. Paisie nu au legătură cu decizia de a întrerupe sau nu pomenirea episcopilor pentru erezia ecumenistă semnată în Creta, ci cu grija personală a fiecăruia de a se raporta corect la dogmele și morala Bisericii cu dispoziție corectă și cerească a inimii. Ele pot fi raportate și la problematica nepomenirii, dar la modul general, nu strict pentru ecumeniști sau anti-ecumeniști, nici pentru „pomenitori” sau „nepomenitori”.